

EGYENES ADÓINK FEJLŐDÉSE.¹⁾

— *Második és befejező közlemény.* —

II. FEJLŐDÉS 1868-tól 1875-ig.

Midőn 1867-ben hazánk alkotmánya ismét visszaállított és a nemzet visszanyerte önrendelkezési jogát, természetesen azon korlátokon belül, melyeket a közös ügyek és az ezek rendezésével egyidejűleg kötött vámszövetség szabtak, az ügyek élére kinevezett kormány nem is gondolhatott arra, hogy az abszolút hatalom által megállapított adórendszeren gyökeres és mélyreható változásokat eszközöljön, főfeladatának csak azt tekinthette, hogy némi kiegészítésekkel, pótlásokkal törvényesítse a fennálló adórendszert.

Az 1868: XXII., XXIV., XXV. és XXVI. t.-cikkek, melyek az egyenes adókról intézkednek, mind a jelzett irányt követik.

A *személyes kereseti adóról* intézkedő XXIV. törvénycikk csak annyiban lép túl a fennálló szabályok törvényesítésén, a mennyiben az új viszonyoknak megfelelőleg, megszünteti az állami rendes és rendkívüli adón kívül még beszedett országos és földtehermentesítési pótlékokat és minden ezen különböző című adóknak az 1867. évi arány szerint egy tételben való egyesítését rendeli el, megállapítva azt, hogy abból 70% állami adó, 30% pedig földtehermentesítési pótlék. Ezt az egyesítést különben a többi törvények is fogatosítják.

Az 1868 : XXXIV. t.-cz. a Bács, Torontál, Temes és Krassó megyékre érvényes külön adótételeket és az Erdélyben a személyes kereseti adó helyett fennálló 4 különféle díja-

¹⁾ Az első közleményt lásd a »Nemzetgazdasági Szemle« október havi füzetében.

kat helyettesíti a személyes kereseti adóval és az ebben megszabott tételekkel.

Már az 1873: VIII. t.-cikk nem elvileg, hanem inkább a tételek emelésével és új alapokra való fektetésével az adót megváltoztatta. Az elvi módosítás csak abban állott, hogy megszüntettetett ezen adónak a jövedelemadóba beszámíthatása és megállapított, hogy az I. osztályzatba tartozók a reájuk kivetett adót egyszerre és pedig legkésőbbben május hó 15-ig tartoznak befizetni, valamint kimondatott azon elv, hogy a segédmunkások, segédek és cselédek adóját a munkaadók kötelesek fizetni, kik az adót a bérből levonhatják.

A be nem számíthatás kimondása azonban főleg csak az adókivetés egyszerűsítését, nem pedig az illetők újabb megterhelését jelenti. Az I. és II. osztályú jövedelmi adót fizetőket, valamint az iparúzóknak azon családtagjait, kiknek személyes kereseti adóját szintén be lehetett számítani a jövedelem-adóba, az adó alul fölmentették. Ebben a mentességben azonban nem részesültek azon jövedelemadóköteles adózók, kik egyszersmind ház- vagy földbirtokosok, vagy a kik az I. osztályú jövedelmi adó alá tartozva 40 frtnál több adóval rovattak meg, kivéve mégis a haszonbérlőket. Továbbá adómentesség biztosított a tényleges szolgálatban álló, vagy nyugdíjazott állami és törvényhatósági tisztviselők hitveseinek és gyermekeinek, a mennyiben velők közös háztartásban élnek és külön keresetök nincs.

De az adókivetést nemcsak a már említett elvi módosítás folytán, hanem az osztályozás új berendezése által is egyszerűsítették. Két osztályzatot, mondanók a birtoktalanok és birtokosok osztályát állapították meg.

A házadóról (épületadó az absolut uralom alatt) intézkedő XXII. t.-cikk a fennállott szabályokon, fentartva egyébként a házbér- és házosztályadó felosztást, két lényeges módosítást eszközöl. Kimondja először ugyanis azt, hogy oly ház, lakrész és a háznak minden oly helyisége, mely tényleg bérbe van adva, különbség nélkül mindenütt a tiszta bérjövdelem alapján kirovandó házbéradó alá esik. A másik lényeges és elvi módosítás abban jelentkezik, hogy a házbéradó általános alkalmazást nyer minden oly városban és községben, melyben a tényleg bérbeadott lakrészek, t. i. szobák és boltok az összes lakrészek felét teszik. A házosztályadó tehát általában csak

azokban a városokban és községekben alkalmazandó, melyekben a lakrészeknek még fele sincs bérbeadva, de itt csak a tényleg bérbe ki nem adott lakrészekre vonatkozólag.

A házbérből épületfentartási költség czimén levonható Budapesten 15⁰/₀, másutt 30⁰/₀. A fenmaradó tiszta jövedelemből házbéradó fejében fizetendő 24⁰/₀; más házbéradó alá eső helységeken 20⁰/₀, egyebütt pedig 16⁰/₀.

A házosztályadót illetőleg különbséget tettek azon helységek közt, melyekben a lakrészek $\frac{1}{3}$ -a sincs bérbeadva és azon helységek közt, melyekben legalább egy harmad van bérbe kiadva. Csak az előbb jelzett helységeken alkalmazandó az alább közlött díjszabás, míg az utóbb említettekben az abban megállapított tételek 50⁰/₀-kal emelendők az oly házaknál, melyekben üzlethelyiség (mészárszék, bolt, kávéház, korcsma) nincs és 100⁰/₀-kal az oly házaknál, melyekben üzlethelyiség van.

Kivételt képeznek a városon vagy községen kívül legalább is egy nyolczad mérföldnyire (500 öltre) épült lakházak, melyek föltétlenül osztályadó alá esnek és minden esetben az alábbi táblázatban foglalt tételeket fizetik, továbbá a kizárólag a gazdasági cselédség számára lakásul szolgáló u. n. cselédházak, melyektől szobánként 30 kr. fizetendő.¹⁾

Ugy a házbéradó, mint a házosztályadónak 70⁰/₀-a állami adó, 30⁰/₀-a pedig földtehermentesítési járulék.

Házosztályadó-tarifa :

Osztály	Lakrész száma	Adótétel	Osztály	Lakrész száma	Adótétel
I.	1	— frt. 60 kr.	VIII.	15—18	50 frt. — kr.
II.	2	1 » 60 »	IX.	19—21	60 » — »
III.	3	3 » — »	X.	22—24	70 » — »
IV.	4—5	6 » — »	XI.	25—27	80 » — »
V.	6—7	11 » — »	XII.	28—29	85 » — »
VI.	8—9	18 » — »	XIII.	30—35	100 » — »
VII.	10—14	30 » — »			

Harminczöt lakrészen felül minden további lakrészt három forinttal többet kell fizetni.

Budapesten az ideiglenes adómentesség új épületeknél és toldalék-építésekénél 15, lerombolt házaknak teljesen újra

¹⁾ Az 1870:LI. t.-cz. a cselédlakokat éppen úgy, mint a gyáros által munkásainak bérfizetés nélkül átengedett lakásokat adómenteseknek jelentette ki.

felépítésénél 12 évben állapított meg. Az ország egyéb városaiban és községeiben az ideiglenes adómentesség tíz, illetőleg nyolcz év.

A házbéradót csak a tényleg bérbeadott ház, illetőleg lakrész után kell megfizetni. Üresedés czímén adóleengedésnek vagy visszatérítésnek abban a negyedben, melyben az üresedés beállt és bejelentetett, nincs helye, hanem már a következő negyedben s általában mindaddig, míg a házat, illetőleg lakrészt újra bérbe ki nem adják, az adót leírják, illetőleg az újonnan való bérbeadás esetén az első évnegyedre adót nem kell fizetni. Ha azonban valamely házat vagy lakrészt két éven át bérbe nem adnak s nem használnak, az föltétlenül házbérosztályadó alá vonandó.

A földadóról szóló 1868: XXV. t.-cz. az adóláb megállapításán kívül (Magyarországon 20·76⁰/₀ állami, 9⁰/₀ földtehermentesítési, összesen 29·76⁰/₀, Erdélyben 13⁰/₀ állami, 9⁰/₀ földtehermentesítési, összesen 22⁰/₀) első sorban az adó alul kivett területekről intézkedik. Az adó alul kivételnek: a) a gazdaságilag nem művelhető és nem használható területek; b) országos, megyei és községi utak, utcák, közterek, háztelkek, udvarok és szérűskertek; c) vizcsatornák és védőtöltések; d) temetkezési helyek; e) országos vagy közhatósági kezelés alatt álló tudományos, közhasznú és jótékony intézetek czéljaira szolgáló kertek.

A változást követő évben adó alá esnek oly földrészek, melyek folyók megváltozott folyása, ezeknek, valamint tavaknak apadása vagy kiszáradása, utak, vizcsatornák megszüntetése folytán rendes gazdasági művelés alá vétetnek, vagy a melyeknél fent a d) és e) alatt említett adómentességi föltétel megszűnt.

Ideiglenes, még pedig 15 évi adómentességben részesülnek azon területek, melyek terméketlenségöknél fogva adó alá nem estek, ha azokat tulajdonosaik költséges vizszabályozási, csatornázási vagy más munkával hasznavehetőkké tették, továbbá új telepítéseknél a települők tulajdonává lett s a telephez tartozó földek, még pedig hat éves adómentességben, ha a telep legalább ötven családból áll, három éves adómentességben, ha a letelepült családok száma kevesebb ugyan 50-nél, de legalább tíz.

A törvény legfontosabb intézkedése a kataszteri mun-

kálat kiigazítására vonatkozik. Midőn birtokrendezés, tagosítás, legelő-elkülönítés, erdőkihasítás vagy új telepítés folytán a birtokváltásokkal a művelési ágak is egészben vagy részben változnak, az illető község a birtokba vételtől számított hat hónap alatt új adómunkálatot tartozik készíteni, melynél az illető községben fennállott tiszta jövedelmi árszabály alkalmazandó. Ez elv alul kivételt képez az az eset, hogy ha az új munkálatban oly osztályok foglaltatnának, melyek az előbbiben elő nem fordultak, a mely esetben a holdankint való tiszta jövedelem a hason termékenységű községekben fennálló jövedelmi árszabály szerint állapítandó meg.

A *jövedelemadónál*, melyet az 1868: XXVI. t.-cz. szabályoz, a magyar törvényhozás két lényeges módosítást eszközölt. Az egyik azon minimalis adó megállapítása, melyet az első osztályba tartozó azon adózók kötelesek fizetni, kiknek jövedelme pontosan meg nem állapítható. A második az adókivetési eljárás.

Ismertetésünk csakis az adóláb és a már említett módosítások előadására szorítkozik.

Az első és a harmadik osztályba tartozó jövedelmek után az adó 10⁰/₀, melynek viszont 70⁰/₀-a állami adó, 30⁰/₀-a pedig földtehermentesítési járulék. Kivételnek az arany-, ezüst-, réz-, ólom-, dárdany-, higany-, kékeny- és álny-bányák, továbbá a földtehermentesítési adósság szelvénykamatai, melyeknél az adó csak 7⁰/₀. — A szelvénykamatadó különben csak azért 7⁰/₀, mert földtehermentesítési járulék nem számíttatik.

A második osztályba tartozók adója progressiv adó, az adótétel 100 frt évi fizetés után 1 frt., 200 frt. után 2 frt., de már 600 frt. után 7 frt., 700 frt. után 9 frt. stb. úgy, hogy 6.000 forint után az adótétel már 300 frtra rúg, még nagyobb fizetésnél a fizetésnek 6.000 frton felüli része után mindig 10⁰/₀ fizetendő. — Az adó 70⁰/₀-a állami adó, 30⁰/₀ pedig földtehermentesítési járulék.

Minimalis adótételek haszonbérlőknél az évi haszonbér 2¹/₂⁰/₀-a, gyakorló ügyvédeknel, orvosoknál, sebészeknél, bábáknál, tanítóknál, mérnököknél évi lakbéröknek — üzleti helyiségeket vagy irodákat is beleértve — 12—20⁰/₀-a, tekintettel a családtagok számára, kereskedőknél, iparosoknál és más haszonhajtó foglalkozásúaknál az évi lakbér 15—20⁰/₀-a és ezenfelül üzleti helyiségeik bérének 5⁰/₀-a, végre a falusi

kézműiparnál, ha azt az illető legény nélkül űzi, négy forint, ha egy segéddel, hat forint, két segéddel nyolcz forint s így tovább minden segédért két forinttal több.¹⁾ Ha a foglalkozás megkezdése óta két év még le nem telt, az illetők ellen a haszonbérlok kivételével, kikre e kedvezmény ki nem terjed, csak az adótétel fele alkalmazandó.

Az adókiivetést nyilvános ülésben az adókiivető s felebbezés esetén a felszólamlási bizottság teljesíti. A nyilvánosság azzal is meg van óva, hogy a pénzügyi hatóság adójavaslatai nyolcz napon át betekintés végett kitétetnek s csak a határidő letelte után kezdődnek az adókiivetési tárgyalások.

III. FEJLŐDÉS 1875-től 1890-ig.

Már 1868-ban, az abszolút uralom által meghonosított adók törvényesítése idejében érezték az egyenes adók reformjának szükségét. S a képviselőház pénzügyi bizottsága jelentésében ki is emeli, hogy első sorban a földadót kellend reformálni, hogy ahhoz arányosítva állapíttathassanak meg a többi adónemek. Mert az a gondolat, hogy a hozadéki rendszerrel szakítsanak, illetékes körökben föl sem merült.

Tényleg a földadóval is indult meg a reform. De ezen reform még életbe sem léptettetett, az adóláb meg sem állapítottatott, midőn a többi adónemekre is reákerült a sor. A pénzügyi viszonyok a lehető legrosszabbak voltak. A háztartásban roppant deficzit. A hitel mondhatjuk a sempontra szállt. Ily viszonyok közt nem lehetett gyökeres reformra gondolni; de nem is lehetett a földadó-törvény eredményét bevárni, hanem azon kellett igyekezni, hogy a fennálló adók minél jövedelmezőbbé tétessenek és új adókkal kiegészíttessenek. Az 1875. évi törvények nem annyira adóreformokat, mint inkább adóemeléseket czéloztak.

A földadó szabályozásáról szóló 1875. évi VII. t.-cikk fentartotta azon alapelveket, melyeken az ideiglenes földadó-kataszter nyugodott s csak azon visszasságok megszüntetésére

¹⁾ Az 1873: VII. t.-cikk a minimalis tételeket akkép módosítja, hogy a tanítókat és bábákat illetőleg a százalék 10—12°/o-ra leszállítatik, a kereskedőket, iparosokat, magántanintézetek birtokosait és a más haszonhajtó foglalkozásúakat illetőleg 15—25°/o-ra felemeltetik; a falusi kézműiparosoknál pedig a minimalis tétel, ha iparukat segéd nélkül űzik, 3—6 frt., ha segéddel, minden segéd után 2—3 frt.

törekedett, melyekben e mű már elsietett végrehajtásánál fogva szenvedett. — Újabb országos becslést rendelt el, melynek már nemcsak az volt feladata mint a réginek, hogy lehetőleg aránylagosan deríttessék ki a földbirtok tiszta jövedelme, hanem hogy tényleg országos arány létesíttessék. Ennek az elvnek felelnek meg a művelet végrehajtását illetőleg szabott rendelkezések, melyek részletes ismertetésébe bocsátkoznunk fölösleges volna. De ez a törvény sem czélozta a földbirtok adta valódi jövedelem kiderítését, mert a 8. §. világosan mondja, hogy »a föld tiszta jövedelmének vétetik a közös gazdálkodás mellett nyerhető középtermésnek értéke, levonván a gazdálkodási rendes költségeket. A földbirtokkal összekötött jogok, ugyszintén annak valamely iparággal vagy más földbirtokkal való gazdasági összefüggése a tiszta jövedelem kiszámításánál tekintetbe nem vétetnek, de viszont az azon fekvő terhek is figyelmen kívül hagyatnak«.

Az egyes birtokrészletek térfogatának pontos megállapítására már a törvény sokkal több súlyt fektet. Az ennek megállapítására, illetőleg a bemondások ellenőrzésére szükséges adatok is bővebben állottak rendelkezésére, mint az első kataszteri munkálat alkalmával. — Első sorban a részletes kataszteri fölmérés volt használandó, melynek az első fölvételkor még nyoma sem volt. Részletes kataszteri fölmérés hiányában a tagosítási munkálatok, ezekhez tartozó vagy más földkönyvek és térképek s ha ilyenek sincsenek, a földadó ideiglen behozatalakor készített konkrétális térképek valának fölhasználandók. S korrektívumul rendeli a törvény egyrészt, hogy ha a földrészletet hibás térfogattal vették fel, az ellen felszólamlásnak van helye, másrészt, hogy a kataszteri munkálatot ki kell igazítani, ha a községben a tagosítás vagy birtokrendezés végrehajtatott, vagy ha a községben részletes kataszteri fölmérés eszközöltetett.

Kerkápoly az általa beterjesztett törvényjavaslatban ajánlotta, hogy a földadó 30 millióval kontingentáltassék, valamint hogy kijelentessék, hogy a földadót húsz éven át nem fogják emelni. Az elsőt azért ajánlotta, hogy a tiszta jövedelmet a valóságnak megfelelőleg lehessen kinyomozni, mert akármily összeget eredményezne is a becslés, az adó ugyanaz maradhat. A másikat főleg gazdasági indokokból ajánlotta. Egyik javaslatát sem fogadták el. Második javaslata azonban

annyiban mégis méltatásra talált, a mennyiben a törvény kijelenti, hogy az utmutatása szerint kinyomozott tiszta jövedelem — a törvényben megállapított eseteket kivéve — sem egyes vidékeket, sem egyes földrészleteket illetőleg mindaddig változás alá nem jöhet, míg az ország egész területére nézve új földadószabályozás nem eszközöltetik.

Az 1881: XL. törvényczikk felhatalmazást adott a pénzügyminiszternek, hogy a földadót az új kataszteri munkálatok alapján oly százalékbán vethesse ki, hogy az állami földadó összege, a földtehermentesítést ide nem értve, a 29 milliót meg ne haladja. Az 1883: XLVI. t.-cz. a kivethető adóösszeget 26 millióra szállítja le. Különben a kivethető adószázalék megállapításának jogát a törvényhozás magának az egyéni felszólalások befejezése után való időre tartotta fenn. A pénzügyminiszter vonatkozó törvényjavaslat betérjesztését még a jelen 1890/91 évi ülészsakra helyezte kilátásba.

Évek hosszú során át tartó, milliókba került munkálattal van dolgunk, mely ellen a legtöbb panasz a munkálat folyamában merült fel abban, hogy a becslés nem megfelelő, túlzottan magas árakat vett alapul s ép ezért a tiszta jövedelmet is túlmagasan állapította meg. S a törvényhozás a panaszoknak akkép igyekezett elejét venni, hogy az országos bizottságot felhatalmazta, hogy »az ország összes tiszta jövedelmi fokozatait, a tényleges állapotnak és viszonyoknak megfelelőleg, egyenlő arányban lejjebb szállithatja«. Köztudomású, hogy a bizottság élt is e jogával. Tény, hogy a milliókat igényelt kataszteri becslés kényelmes adókivetési alapul szolgál, de nem juttatja hű kifejezésre a földbirtok s annál kevésbé a gazda tiszta jövedelmét. Arányos az adó, a mennyiben egyenlő százalékbán vettetik ki a kataszter által kiderített tiszta jövedelemre, de megszűnik arányos lenni, a mint a gazda jövedelmét nézzük. S ha ma kevés még a panasz az országos aránytalanságról, idővel ez is be fog következni, ha érezhetőbbekké lesznek azon változások, a melyeken a mezőgazdaság nálunk az utóbbi években átment és a melyeken a jövőben még inkább keresztül fog menni.

A házbér- és házosztályadót illetőleg hozott 1875. évi XXIII. t.-czikk a fennálló adórendszeren semminemű elvileges változást sem tesz, hanem lényegileg csak az adót emeli.

A házbéradónál az emelés abban jelentkezik, hogy az ezen

adó alá tartozó 10.000 lakost számláló és rendes vágányú vasuti állomással vagy gőzhajózási állomással bíró városokban és községekben az épületfentartási és értéktörlesztési százalékot 30°-ról 20°-ra szállítja le. Az 1883. évi XLVI. t.-cz. bizonyos irányban emeli, más irányban leszállítja az adót. Adó alá nemcsak a szoros értelemben vett házbér, hanem általában a ház nyers jövedelme esik. Ennek ellenében felemeli a nyers jövedelemből levonható százalékot és megállapítja azt a fővárosban 20°-ban, a főváros Ó-budai részen s az imént említett községekben és városokban 25°-ra, egyébütt pedig meghagyja a 30°-ot. Az adótételt a fővárost illetőleg — az óbudai részt kivéve — 22°-ra szállítja le.

Már lényegesebben módosítja az 1875. évi XXIII. t.-cz. a házosztályadót. Az adótételeket három fokozatban állapítja meg. Az első fokozat alkalmazást nyer azon kis- és nagyközségekben, a második fokozat pedig azon rendezett tanácsú városokban, melyekben a lakrészek egy harmada nincs bérbeadva, a harmadik fokozat minden községben és városban, melyben a lakrészeknek legalább egy harmada van bérbeadva és erre való tekintet nélkül minden házbéradó alá nem eső szab. kir. és törvényhatósági joggal felruházott városban. Habár az adótételek, különösen egyes épületeket illetőleg, lényegesen emeltetnek is, tagadhatlan, hogy az adómegállapítás arányosabb, jobban alkalmazkodik az illető adókötelesek teherviselési képességéhez. A leglényegesebb adóemelés abban jelentkezik, hogy a 14—15 lakrészszel tulajdonkép megszűnik az épületnek osztályba sorozása és azontúl minden egyes lakrész után azonos tétel (u. m. 3 frt., 4 frt., 5 frt. a három fokozat szerint) fizetendő.

Ugy a házbér-, mint a házosztályadó tételei határozottan magasak. De korántsem tűnnek fel oly magasaknak, ha egyzsersmind tekintettel vagyunk a nagy adómentességekre s a házbéradónál kétségtelenül túlmagasan megállapított épületfentartási és értékvesztési százalékokra. Ha tekintettel vagyunk még arra is, hogy a házbéradót tulajdonkép a lakók fizetik meg, s ha nem is a rendes, de a rendkívüli adómentesség mellett az épület teljes értéke megtérült a bérlők által fizetett adószámlákban, mikorra az tulajdonkép adó alá kerül.

Még egy lényeges változást kell megemlítenünk, melyet az 1883: XLIV. t.-czikk 12. §-a abban állapított meg, hogy

ugy a házbér-, mint a házostályadót nem évenként, hanem három évre való érvénnyel vetik ki. Ezen intézkedést a kivetés egyszerűsítése tette szükségessé, de különösen a házbéradót illetőleg azon hátránnyal jár, hogy majd a kincstárt, majd az adózó feleket sújtja érzékenyen. A házbéradó kivetésének alapul nem az adókivetését megelőző három, hanem csak azt megelőző év jövedelme szolgál. Már pedig tapasztalatból tudja mindenki, hogy a házbérek majd emelkednek, majd leszállanak s ebből a folyamatból ered majd a kincstár, majd az adófelek megkárosítása. S ez az intézkedés a fővárosban kétségtelenül azon hátránnyal jár, hogy akadályozza a lakbéréknek megfelelő hanyatlását, mert a házbérleengedéssel arányban emelkedik *az adóteher*.

Az adóknak 1875-ben foganatosított revíziója megszüntette a személykereseti és a jövedelmi adót. Ezek helyébe lépett a keresetadó, a tőkekamat- és járadékadó, a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyletek adója és a bányaadó. Ezen elkülönítést és szétválasztást technikai indokokból, különösen az adókivetésre való tekintettel, csak helyeselni lehet.

Nem fogjuk ezeket az adókat részletesen ismertetni. Sokkal ismertebbek, semhogy ezt megkivánnák. Inkább tehát csak jellemezni fogjuk őket s pedig első sorban azokat, melyek, habár különböző elnevezések alatt, a tőkét érintik.

Az 1875 : XXII. t.-cikkben megállapított tőke-, kamat- és járadékadó annyiban szenvedett változást, az 1883 : VII. t.-cikk által, a mennyiben ez az előbbi törvény által adómentesnek kijelentett pénzügyintézeteknél elhelyezett betéteket szintén ezen adó alá vonja. Az új adótörvénybe átvétetett a régi törvényeknek 315 frtnyi kamat, illetőleg járadékjövédelmet mentesítő intézkedése. Különben az adótétel az özvegynek és szülőknek biztosított életjáradékoknál 5⁰/₀, minden más járadék és tőkekamat jövedelem 10⁰/₀-nyi adó alá esik.

A nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyletek adója (1875 : XXIV.) az üzleti tiszta jövedelem 10⁰/₀-a. Az adó alá eső jövedelmet azonban nem szabad azonosítanunk a felosztás alá kerülő tiszta jövedelemmel, úgy, hogy tényleg bekövetkezik, hogy ily intézet nagy osztalékokat fizet ki, a nélkül, hogy akár az itt kérdéses, akár az ezt kiegészítő általános jövedelmi pótdadóban csak egy krajczárt is fizetne,

mert a nyers jövedelemből nemcsak a tényleges üzleti költségek esnek levonás alá, hanem annak oly részei is, melyek más czímen már megadóztatva vannak vagy a melyek törvény szerint adómentesek. Még ha fentartatnék is a hozadéki rendszer — mely alapelvénél fogva csak adótárgyakat, de nem az illető személyek jövedelmét adóztatja meg — kell valamely módozatot találni, hogy ezek az adó alul teljesen ki ne búv-hassanak. Szükséges lesz bizonyos minimalis adó megállapítása.

A bányaadóról (1875 : XXVII), mely állami bevételeinkben különben is jelentéktelen szerepet játszik, elég lesz annyit megemlítenünk, hogy az adótétel a kőszéntermeléssel foglalkozó bányáknál a tiszta jövedelemnek 7°/_o-a, más bányáknál 5°/_o-a. A segéd vájás vállalkozója azonban 10°/_o-ot fizet.

Mindezen adóknál állampénzügyi szempontból is fontosabb a keresetadó (1875 : XXIX.). A keresetadó 4 osztályra oszlik. Az elsőhöz tartoznak a kezük munkája után élő osztályok. Ezekre az adó fix, nem tényleges keresetök, hanem keresetök lehetősége szerint, főleg lakhelyök minősége szerint alakuló tételekben van megállapítva. Ez határozottan fejadó, habár a tételek az ide tartozó adózóknak különböző állására való tekintettel különbözőképen vannak is megállapítva. — Az 1875-ik évi most említett törvényben a kereseti adó első osztályába sorozza a napszámosokat is; de ezeket az 1883 : X. t.-cz. az adó alul felmenti s pedig lényegileg nem más okból, minthogy azokon bajos volt az adót megvenni, mert azon soczialistikus szempont, mit a törvényjavaslat beterjesztése idejében több oldalról hangoztattak, hogy a legalsóbb néposztályok a közvetett adókkal való tulterhelés miatt mentessenek fel az egyenes adó alul, ha általában helyes is volna, alig foghatott helyet nálunk a törvény meghozatala idejében.

Még kiválóbb mérvben fejadó a II-ik osztályú kereseti adó, a melyet az 1875 : XXIX. t.-cz. módosításával az 1875 : XLVII. t.-cz. szabályozott. Ezen adó alá tartoznak a föld- és házbirtokosok s a házközösségek fejei, továbbá azok, kik tőkekamat- és járadékadóval vannak megróva, ezek 2, illetőleg 3 firtot fizetnek, tehát a rongyos viskó birtokosa csaknem annyit, mint a palota ura. S ez adónál tűnik ki tulajdonkép, hogy a napszámosoknak az adó alul való mentesítése semmiféle soczialis kedvezményt nem foglal magában, mert a napszámos,

kinek még egy viskója sincs, nem fizet ugyan adót, de igen az a napszámos, ki egy rongyos, düledező putrit mondhat a magáénak.

A III. osztályban a vállalkozás és az értelmi kereset — ezt a szót tágas értelemben véve — esik adó alá. Az adó-kivetésnek szabály szerint három évi jövedelem átlaga szolgál alapul és az 1883 : XLVI. t.-cz. értelmében azt 1884. óta mindig három évre való érvénynyel vetik is ki. — Az adó-kivetésnek a felek vallomásán kellene alapulnia, de a törvény megállapítja a minimalis jövedelmet s tényleg csakis ezt alkalmazzák. — Mig a haszonbérelőket, mézárásokat, bérkocsisokat, társaskocsi-tulajdonosokat, teherszállító evezős hajók tulajdonosait illetőleg a jövedelmi minimumot határozott tételekben állapítja meg, nem teszi ezt a többi ebbe az osztályba tartozó adózokat illetőleg, melyeknél már szabad teret enged az adót megállapító közegek bölcs belátásának, mert végre ezektől függ, hogy a kisebb vagy nagyobb összeget alkalmazzák-e. S természetes, hogy az illető például kevésbé vagyonos adózóra nem közönyös, hogy jövedelmét a lakbér $1\frac{1}{2}$ vagy $2\frac{1}{2}$ -szeres vagy a legvagyonosabbra nézve az, hogy adóját a lakbérnek 3 vagy 8-szoros összegében számítják-e, tekintettel a 10⁰/₀-os adólábra. S az önkény, melyről egyesek szólni tudnak, tulajdonkép a minimum megállapítására nézve engedett szabad térben áll.

A IV. osztályú kereseti adó alá az állandó nyugdíjat, ellátást, illetőleg a havi 45 frtnál nagyobb, állandó vagy nem állandó fizetést élvező egyének, vagyis tulajdonkép azok tartoznak, kik régebben a II. osztályú jövedelmi adó alá estek. S mig a törvény minden más osztállynál az adót, vagy nagyobb tétel vagy nagyobb minimum alkalmazása által emelte, ennél azt változatlanul hagyta meg.

Mint új kiegészítő adót az 1875 : XLVII. t.-cz. az általános jövedelmi pótagót léptette érvénybe. Ezen adó a vagyonosabb osztályokat terheli. Kiegyenlítő adó akart lenni s mint ilyent jövedelemadó alakjában konstruáltak s ezért levonható volt a megelőző évi egyenes adó s ezen kívül az ingatlanokra bekebelezett magánadósságok kamata. Minthogy azonban az új adóból rögtön és biztos jövedelmet akartak meríteni, a jövedelem kiszámítását az egyes adótárgyakra kivetett adóra fektették. Innen tulajdonkép pótagó czíme. Habár adva volt

az adókiivetési alap, mégis a kivetés bonyolult számítást föltételezett. — Az 1883. évi XLVI., habár megtartotta is az általános jövedelmi pótdadó elnevezést, az egész adót mégis egyszerű pótdadóvá minősítette, a mennyiben az adót az illető egyenes adó bizonyos százalékában vetik ki. A most említett törvény átvette azon kedvezményt, hogy a bekebelezett adóságok kamatait le lehessen vonni, csakhogy az adót pótdadónak minősítvén, immár nem magát a kamatot, hanem annak 10°/o-át lehet levonni. S a törvény azon valóban érthetetlen s a jogegyenlőséget sértő s csak a nagyobb adósokat pártoló kedvezményt adja meg a hitelüzlettel foglalkozó pénzüintézetektől felvevő törlesztéses kölcsönöknek, hogy nem a tényleg még hátralevő tőke kamatának, hanem az egész törlesztési idő alatt mindig ugyanazon összegű kamat 10°/o-a vonható le minden tekintet nélkül arra, hogy a kamatfizetés tulajdonkép évről-évre kisebbedik. S ez az indokolatlan kedvezmény a kincstár érdekeit is sérti annyiban, mennyiben, hogy a dolgot példával is beigazoljuk nem egy budapesti 30 évi adómenteséget élvező ház van, mely 40—50 évre pusztán csak a törlesztéses jelzálog teher folytán kikerüli az általános jövedelmi pótdadót.

Egyenes adóink legújabb fejlődését, mely a nélkül is köztudomású, csak futólag tekintettük át. De ezen rövid szemle is meggyőzhet mindenkit, hogy egyenes adóinkban semmi határozott elv sem emelkedik érvényre, helyet fognak abban a legellentétebb elvek. Progresszív adó fog helyet a IV. osztályú kereseti adónál. Némileg a progresszivitásnak hódol az általános jövedelmi pótdadó a III. osztályú keresetadónál, a mennyiben ez a III. osztályú kereseti adónál 10, illetőleg 35°/o-ban vettetik ki. — Elfogadja az adómentes megélhetési minimumot a tőke- és járadékadónál. Hódol ennek némileg az általános jövedelmi pótdadónál is, a mennyiben az állandó fizetések a fővárosban 2000 frtig, vidéken 1500 frtig ezen adó alul mentesek. — Már a kereseti adónál kiemeltük, hogy az első osztályba tartozó napszámosok adómentesek, de a 2-ik osztályba tartozó ház- vagy földbirtokos napszámosok már nincsenek fölmentve a kereseti adó alul, sőt csaknem annyi keresetadót fizetnek, mint hazánk leggazdagabb földes ura vagy házbirtokosa. Említsük azon ellentétet is, mely abban jelentkezik, hogy míg a pénzüintézetnek adós ház- vagy

földbirtokos az egész törlesztési időszak alatt mindig ugyanazonos kamatszázalékot vonhat le, az, a ki az árvapénztárból szintén törlesztésre vesz fel kölcsönt, ezt már nem teheti.

Magas, roppant magas százalékot fizet a földbirtokos, a házbirtokos, a vállalkozó, a tőkés. E százalék nem ugyanaz s a dolog természeténél fogva nem is lehet azonos s ebben nincs ellentét, mert a földbirtok változatlanul vett jövedelem után fizet, a házbirtokos pedig az adómentes évek által részesül kedvezményben, a többi osztályok évenként változó jövedelmök szerint adóztatnak meg. Természetesen, hogy ezeknek az osztályoknak sem egész jövedelmét adóztatják meg. Nem is lehetne. Mert ha az adótörvény szigorúan alkalmaztatnák, a közép vagyonos osztályoknak a megélhetés — itt nem a természet, hanem a társadalmi szokások által igényelt megélhetést értjük — volna lehetetlenné téve s tőkegyűjtésről náluk szó se lehetne.

Ha a III-ik osztályú kereseti adót a IV. osztályú kereseti adóval hasonlítjuk össze, a legrendkívülibb ellenmondásokra akadunk. A IV. osztályú kereseti adó progresszív adó s itt csak a 6000 frttal kezdődik a 10⁰/o-os adó, de adómentes marad a lakbér. A III-ik osztályú adózók jövedelmök 10⁰/o-át tartoznak adóban fizetni és a lakbért nem vonhatják le.

Magát a III-ik osztályú kereseti adót fikció alapján megállapított jövedelem után vetik ki. Kiindulnak a lakásból és üzlethelyiségből. Igaz, hogy a jövedelem-megállapítás legbiztosabb mérlege — figyelmen kívül hagyva a kivételeket — a kiadás, de csak az összkiadás, nem pedig a nélkülözhetlen kiadás, mely az esetek nagy többségében, nem annyira az egyének akaratától és jövedelmétől, mint a család számától s gyakran, mint ép a fővárosban esetlegességtől, a lakberek emelkedésétől és leszállásától is függ. Különbben is tapasztalati tény, hogy minél kisebb a lakás, aránylag annál drágább. Már ebből kiindulva is biztos az, hogy a kevésbé módosak aránytalanul súlyosabban vannak az adó által terhelve, mint a vagyonosabbak s tényleges jövedelmöknek aránylag nagyobb részét fizetik adóban, mint a vagyonosabbak és gazdagok. Különbben mindenki teheti ezt a tapasztalatot, a ki csak némileg is ismeri a gyakorlati életet.

Ezek is elég indokok arra nézve, hogy adóink reformáltassanak. Hozzájárul még az is, hogy egyenes adóink oly

természetűek, hogy hiányzik bennök a ruganyosság, a simulékonyság. Egyes adónemek emelkednek, mert új adótárgyak keletkeznek, de összes egyenes adóink korántsem emelkednek abban a mérvben és arányban, a melyben az általános jólét, a vagyonosság gyarapodik; míg az államháztartási kiadások a dolog természetéből kifolyólag folytonosan növekednek és békés viszonyokat föltételezve, már a legközelebbi időben nagyobb arányban fognak emelkedni, ha végrehajtatnak a tervbe vett igazságügyi és közigazgatási reformok.

Hiszszük, hogy még lesz alkalmunk, hogy e folyóirat hasábjain fejthessük ki egyes adóink reformjának alapelveit és irányát. De annyit már ezúttal is mondhatunk, hogy nézetünk szerint a puszta toldozás-foldozás nem sokat ér, hanem el kell magunkat határoznunk arra, hogy fokozatosan szakítsunk a hozadéki rendszerrel s áttérjünk a jövedelmi vagy személyes adórendszerre. Fokozatosan és nem egyszerre, mert az állam jövedelmeit kockára tennünk nem szabad és mert másrészt a népet is hozzá kell szoktatnunk egyrészt jövedelme számontartásához és másrészt a becsületességhez.

DR. PÓLYA JAKAB.